

rublja.”

Budući da je postanak per-uča ipak manje vjerojatan i da su potvrde za riječ Perućica pouzdanije i označuju prvenstveno potok ili rječicu, a kad tomu dodamo i podatke koje iznosi A. Vuletić, sve bi govorilo da treba biti Peruća. U takvoj nedoumici napravili smo malu anketu izvornih govornika s toga područja. Oni se ne kolebaju u izboru, izgovaraju Pèruća, a stariji se govornici sjećaju da se izvor same rječice zvao

pèrūcā (voda). To pokazuje da je postanak per-uča manje vjerojatan, što je i bez toga, a ako tomu dodamo da su potvrde za riječ Perućica pouzdanije i označuju prvenstveno potok ili rječicu, vjerojatno je da je Peruća nastalo činovničkim iskrivljavanjem. Budući da je odlučno kako izgovaraju domaći stanovnici, to možemo sa sigurnošću zaključiti da treba izgovarati i pisati Peruća.

Stjepan Babić

OSVRTI

NAOVAMO, NA OVAMO, OVAMO – I ZA VRIJEME

Prije više od tri desetljeća u *Jeziku* je objavljen kratak članak Alije Nametka “Naovamo” (prosinac 1964., str. 58.). Prva je rečenica bila oštra: “Među suvišnim i nepotrebnim riječima koje su se uvukle u naš jezik, pa i književni, spada i sasvim nepotrebna riječ ‘naovamo’.” Autor tvrdi da taj prilog “služi piscu koji ne poznaje jezik ako hoće da naglasi da se neki događaj desio ili je neka pojava uslijedila nakon izvjesnog prethodnog događaja ili datuma”. Te riječi on nije pronašao u više rječnika, ali to “ne znači da riječ ne postoji”, jer za nove pojmove narod “stvara nove riječi, ali ako stvara nepotrebne riječi za pojmove koji su uvijek postojali, onda se one možda mogu upotrijebiti kao povremeno osvježenje fraze, a nikako ne bi smjele postati sastavni dio fonda novih riječi svagdašnjeg govora, jer su rezultat jalova posla”. Završetak je članka također oštar: “Radi njegovanja i čuvanja čistoće jezika trebalo bi riječ ‘naovamo’ u govoru zaboraviti i u pisanju potpuno izostaviti.”

Prije nekoga vremena mogli smo na nekoliko mjesta u tisku pročitati tvrdnju da je prilog *naovamo* serbizam (“srbizam”) – u gotovo istom većem tekstu u *Večernjem listu* (8. VI. 95.), *Slobodnoj Dalmaciji* (21. VII. 95.) i u *Vili Velebita* (20. VII. 95.) što ga je napisao Ivan Bach. On u tim tekstovima, između ostaloga, prigovara što sam u jednom svojem radijskom tekstu (10. V. 95.) u nizanci *Govorimo hrvatski* obrazovnog programa, prvoga zagrebačkoga programa Hrvatskoga radija (prvi put objavljeno 14. XI. 94.) upotrijebio prilog *naovamo* s vremenskim značenjem. Rečenica je bila ovakva: *Takvo sastavljeno pisanje u hrvatskom je pisanju prevladavalo od šezdesetih godina naovamo, što se uglavnom poklapalo s takozvanim novosadskim pravopisom*. Radi se o pisanju *neću* prema *ne ću*. Na tu i druge tvrdnje odgovorio sam prigradaratelju ukratko u istim tim listovima redom 14. VI., 21. VII. i 25. X.

No o prilogu *naovamo* ima se što napisati, pa mislim da će i čitatelji *Jezika* u ovom članku naći čega zanimljiva i doznati što se od početka XX. stoljeća *naovamo* do-

gađalo s tim prilogom *naovamo* ili s njegovom prethodnicom, priložnom vezom *na ovamo*, od koje je nastao srastanjem.

Prilog *naovamo* nalazimo u hrvatskim rječnicima, u književnosti, u publicistici, a u glasilima – relativno se rijetko na nj nailazi, ali ga ima. Da je prilog *naovamo* serbizam, ne bismo ga mogli naći u rječniku izdanjā *Hrvatskoga pravopisa* Stjepana Babića, Božidara Finke i Milana Mogušā od *londonca* 1971. pa *naovamo*. Prilog *naovamo* nalazimo i u rječniku *Pravopisnoga priručnika* Vladimira Anića i Josipa Silića iz 1986. Naravno, kako se radi o pravopisima, u kojima se piše o pravilima pisanja, a ne o pravilima upotrebe, u njima nema pobliže oznake o kakvu se prilogu radi – ali eto, prilog *naovamo* postoji kao takav.

Svoju je tvrdnju o tobožnjem “srbizmu” I. Bach “potkrepljivao” isticanjem toga da je *ovamo* prostorni prilog te “podatkom” iz knjige Karla Kosora *Bilješke o jeziku suvremenih hrvatskih pisaca*, no tamo se piše (Split, ³1979., 78.-80.) baš o prilogu *ovamo*, što očito nije isto što i *naovamo*, i to se o njemu piše samo u vezi s prostorom.

Ali, treba znati da prilog *ovamo* jest prostorni (tj. mjesni), ali je on i vremenski. Evo primjera – u Alberta Bazale imamo ovakve rečenice: *To se prilagodjenje [filozofije teologiji] zbiva od IX. stoljeća ovamo, i to tako, da se nauka Aristotelova svakojako prekrajala, dok je dobra za osnov teologije.* (*Povjest filozofije*, II, 1909., 123.); (...) *a to ide već od polovine XIX. stoljeća ovamo* (...) (Isto, 342.).

Kao vremenski se očito može upotrijebiti i prilog *amo*: *Razmišljajući o slici hrvatske beletristike od g. 1900. amo, zaustavlja se misao najprije kod borbe (...) između predstavnika starijih književnih struja i između tako zvane hrvatske “moderne”.* (Hrvatsko kolo, I, 1905., 339. – Jovan Hranilović, Osvrt na hrvatsku beletristiku od g. 1900 do najnovijeg vremena.)

I *tamo* možemo upotrijebiti s vremenskim značenjem: *Tamo do konca godine možemo dovršiti sav posao.* Ili ovaj primjer: *No kad zagledamo samo malo u povjest kolonizacije, uvjerit ćemo se, da ova definicija [kolonizacije] dobrobrano vriedi i za daleku prošlost tamo od XV. stoljeća, (...)* (Stjepan Radić, *Moderna kolonizacija i Slaveni*, 1904., 5.). – Tako je i s *tja, ća*, što znači ‘tamo’: (...) *nađosmo pravu književnost hrvatskoga naroda, (...), te je pratismo s obzirom na stanje našega jezika ća do druge polovice XVIII. vieka.* (Vatroslav Jagić, Iz prošlosti Hrvatskoga jezika, II., Književnik, 1864., 447.; usp. i u V. Jagić, *Izabrani kraći spisi*, 1948., 55.).

Tako se i prilog *negdje* upotrebljava i u vezi s vremenom – za oznaku približnosti (*negdje dvadeset dana, dvadesetak dana*); ta je upotreba u *Rječniku hrvatskoga jezika* Vladimira Anića (²1994.) označena kao razgovorna i žargonska osobina (uz prva značenja, za količinu i drugo). Evo jednoga primjera iz knjige A. Bazale, gdje je upotrijebljeno *negdje oko*: *Scot Erigena (rodjen po svoj prilici u Irskoj god. 810., umro u Franceskoj negdje oko 877.) drži se ponajviše prvim skolastikom.* (Isto, 123.). Tu je i primjer Alije Nametka: *Tek negdje u osamnaestoj godini dobila nešto prsa i bokova.* (A. Nametak, *Bajram žrtava*, 1931., 15. – prip. Njegova osuda.)

I prilog *dalje*, koji je po postanju komparativ za pridjev *dalek*, može se upotrijebiti u vezi s vremenom, npr.: (...) *za Hrvate je onoga vremena, i dalje do 1204. rimski car samo vizantijski (...)* (Ferdo Šišić, *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara*, 1990., 586., pret. 1925.); *Na jednoj strani, uz lijevi bok “Szent Istvana”, svrstale se nebrojene sjene Hrvata mučenika od kobne 1527. godine dalje (...)* (Bare Poparić, *Pregled povijesti pomorstva*, II, 1933., 215.). Ili: *Ono što ih razdvaja [prleško i međimursko jezično područje] rezultat je kasnijeg*

razvitka, od 14. st. dalje. (Mijo Lončarić, *Kaj jučer i danas*, 1990., 45.).

Tu je i prilog *nadalje*, nastao srastanjem od *na dalje*. Tumačenje u Anićevu rječniku jest 'zatim, nakon toga, poslije toga' te 'i dalje' – dakle, i u tom je sadržano vremensko značenje. Nešto može trajati *od osam sati nadalje*, ili *od početka stoljeća (pa) nadalje*. – *Uzmite niz izraza koji su u našem jezikoslovlju stvoreni od 19. stoljeća pa nadalje*. (Nedjeljna Dalmacija, 22. XI. 96., 15. – Nedjeljko Mihanović); (...) *trebao si to zaustaviti. Odsad nadalje i hoćeš!* (HT2 28. XI. 96., podnapis).

Priloži *krajem*, *potkraj*, *koncem*, *sredinom* nastali su od imenica *kraj*, *konac*, *sredina* koje se odnose na prostor – pa imamo *krajem/potkraj stoljeća*, *koncem stoljeća*, *sredinom stoljeća*. Bliska je upotreba i u primjerima kao *u toku / tokom / u tijeku / tijekom / tečajem rasprave* (najčešće to znači *za vrijeme rasprave*). Zanimljiv je i takav sklop s riječju *vrijeme*, npr. *tijekom vremena*.

Priloži *naprijed*, *unaprijed*, *nazad*, *unazad*, *natrag*, *unatrag* i sl., u kojima su sadržani *prostorni elementi*, također se mogu upotrijebiti s vremenskim značenjem: *od sad naprijed*, *dva tjedna unaprijed*, *unazad pet godina* i sl. Evo i primjera: *U ovoj drugoj dobi t. j. od 13. stoljeća napried biva kraj promijenjenih odnošaja života državnoga nešto drugačije: (...)* (Vatroslav Jagić, Iz prošlosti Hrvatskoga jezika. I. Književnik, 1864., 339. – usp. u V. Jagić, *Izabrani kraći spisi*, 1948., 55.); *Uz ove državnice izticala se od nazad 800 god.[ina] Bosna*. (Ivo Prodan, *La secchia rapita ili obračun između Srba i Hrvata*, Zadar, 1889. 174.); *Zdravstvena knjižica mora biti ovjerena mjesec dana unazad* (na njoj); *Mnogo je puta to od sveg srca poželila Janica, mlada snašica, otkako se unatrag godinu dana udala za gizdavoga Marka, najstarijeg sina Mike Labudana*. (Slavko Kolar, *Mi smo za*

pravicu, 1936., 195. – Breza); *Takav raspored se u istim uvjetima ostvarivao od postanka prvih minerala (milijarde god.[ina] unatrag) (...)* (Opća enciklopedija, 9, 1988., 429. – mineralogija); *Večerašnja epizoda "Džihad" dokumentarne serije "Križari" vraća nas 800 godina unatrag*. (HT teletekst, 20. XII. 96., 360.).

Evo i nakupine s više nego jednim takvim prilogom skupa: *Borba protiv patarenstva trajala je bez prekida kroz cijelo XIII. stoljeće, ali se je produljila s bosanskom ekspanzijom sve tamo daleko u XV. stoljeće*. (Antun Dabinović, *Hrvatska državna i pravna povijest*, 1990., 443., pretisak '1940.)

Naravno, našlo bi se i još takvih primjera koji pokazuju da su u jeziku prostor i vrijeme isprepleteni i na taj način.

Primjerā upotrebe *naovamo* kao priloga za vrijeme – ima. Ali treba naglasiti i to da on ne znači tek 'do danas' ili 'do našega, današnjega vremena'. Tako u Anićevu rječniku za *naođvamo* piše da je to prilog "ob.[ično] u kontekstu", s primjerom i tumačenjem "od 19. st. (i sl.) ~ od 19. st. do danas, dosad".

U prilogu *naovamo* ima neodređenosti, koje nema u sklopu *do danas*. *Naovamo* se može odnositi i samo na vrijeme prije današnjega, na vrijeme i današnje, pa i na vrijeme i poslije današnjega. Primjer iz hrvatsko-engleskoga enciklopedijskoga rječnika Željka Bujasa (II, 1989.), s malom razlikom u pisanju, *od 1960 na ovamo* (takvo se pisanje tamo smatra pravilnijim od pisanja *naovamo*) ne znači samo 'od 1960. do danas'.

Evo i nekih primjera upotrebe priložne veze *na ovamo* i priloga *naovamo*, s vremenskim značenjem.

Međutim, od Kiklopa Polifema i mitoloških heroja na ovamo spiritualizaciju hrane istom je trebalo tražiti; (...) (Tin Ujević, *Ljudi za vratima gostionice*, 1938., 13.; u izdanju 1986., 14., priređivač je pretvorio to

u naovamo.)

U svom sistemu daje [Hegel] u sintetičkom vidu baštinu čitave filozofske prošlosti od Grka naovamo, pa zato od njega polazi i "hegelovska ljevica" i "hegelovska desnica". (Branko Bošnjak i dr., *Antologija filozofskih tekstova s pregledom povijesti filozofije*, 1954., 296. – autor je odjeljka Vladimir Filipović.)

Od maja naovamo došlo je do nekoliko međunarodnih incidenata, koji su u većoj ili manjoj mjeri zaprijetili miru. (*Vjesnik u srijedu*, 3. VIII. 1960., 2. – R. L., Instrument izravnog smirivanja.)

U svom trećem dijelu (...) upotrebljava ove znakove (...). Sama ta činjenica bila je toliko impresivna da se od Frana Kurelca na ovamo olako ponavljala (...) tvrdnja kako je poticaje za tu inovaciju (...) dobio Budinić iz češkog husitskog pravopisa (...) (Milan Moguš, Josip Vončina, Latinica u Hrvata, *Radovi Zavoda za slavensku filologiju FF*, Zagreb, 11. 1969., 68.)

Kao i u ostalim prozama, pa tako i u ovoj, sva je autorova pozornost usmjerena na prikazivanje obiteljskih prilika i nepriklaka koje su, opet, nedjeljiv odraz društvenih previranja od pedesetih godina naovamo. (J. H. [Jelena Hekman], Napomena [o romanu *Piloti vlastitih snova* Bogdana Stopara], *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, 154, 1985., 105.)

Od Bašćanske ploče naovamo – poslovice u pisanoj književnosti i jezikoslovnim raspravama (naslov poglavlja: Josip Kekez, *Svaki je kamen da se kuća gradi*, ²1990., 21.)

To što se zbivalo u Hrvatskoj od Karađorđeva (2. XII. 1971.) na ovamo, dakle od prije nekih sedam i pol mjeseci, otkinulo me od zemlje koju sam smatrao svojom, od života koji je bio moj i pokraj svih kriza i ogorčenja što sam ih proživljavao u njemu.

(Petar Šegedin, *Frankfurtski dnevnik*, 1993., 17.-18.)

[Treće veliko razdoblje hrvatskoga jezičnoga razvoja traje] *od 14. st. naovamo (...)* (*Hrvatska gramatika*, 1995., 601. – autorica toga dijela Dragica Malić: također ²1990., 403., ¹1979., 465.)

Sve to za ljubav nekakove zapadne gospode, koja je od Karolinga naovamo navikla mijenjati jarmove na hrvatskim šijama. (*Vjesnik* 25. IX. 96., 13. – Pisma čitatelja, Dragan Hazler.)

To su hrvatski književnici od prije petsto godina pa naovamo. [O nizu Pet stoljeća hrvatske književnosti] (*HR Zgl*, 24. XII. 96. – Nevenka Horvat.)

Dok naovamo kalendar klizi / žudnja im se odvaja od sumnje. (Antun Lučić, *Naovamo*, 1996., 31. – pjesma Sedmorica u jednom kalendaru, ciklus *Od pada naovamo*.)

Glede doseljavanja u Križanićev rodni kraj, treba reći da tu nije bilo znatnijih izmjena pučanstva, kako se vidi po prezimenima u urbarima i arhivskoj građi od polovice 17. stoljeća na ovamo. (Stjepko Težak, Naglasci Jurja Križanića i današnji naglasni odnosi na području Ribnika, Ozlja i Dubovca, *Filologija*, 26, 1996.)

Dakle ako tko to zatreba pa upotrijebi prilog *naovamo* kao vremenski prilog, ne griješi – i nema ni pogreške ni "srbizma" u navedenim primjerima.

Što se tiče pisanja, očito je najbolje obje priloge sastavnice pisati skupa, kao jednu riječ, dakle *naovamo*, jer se složeni prilozi pišu sastavljeno (v. *Hrvatski pravopis*, 1995., t. 322 i d., a tako i u prijašnjim pravopisima: *PP* 1986. općenito u gl. XXVI.; *NsP* 1960. t. 98 i d., *NsP* (šk.) t. 132 i d., Boranićev ¹⁰1951. str. 52 i d., *HP* 1944., t. 260.

Alemko Gluhak